

Co-funded by
the European Union

Teknisen ammatillisen koulutuksen erityistuki

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Koulutuksen erityistä tukea koskevat lainsäädäntökehykset	6
3	Oppimisvaikeuksien moninaisuus	7
4	Ammatillisen koulutuksen erityisen tuen luonne	8
5	Erityinen tuki teknisissä ammatillisissa opinnoissa	10
6	Vaativa erityinen tuki tekniikan ammatillisessa koulutuksessa Suomessa	15
7	Erityisopetusta tarvitsevien opiskelijoiden väylät teknisten ammattien koulutukseen kumppanusmaissa	19
7.1	Espanja	19
7.2	Italia	21
7.3	Puola	22

8	Tekniset ammatilliset koulutusjärjestelmät kumppanusmaissa	24
9	Tiivistelmä raportista: Suomalaisen koulutusjärjestelmän hyvät käytännöt ja keskeiset suositukset erityisen tuen järjestämiseksi teknisessä ammatillisessa koulutuksessa	25
10	Viittaukset	26

Johdanto

VET4ALL-hanke on ollut Euroopan unionin ja Erasmus+ -ohjelman rahoittama hanke. Sen tavoitteena on parantaa erityistä tukea opinnoissa tarvitsevien nuorten, kuten vammaisten henkilöiden, mahdollisuuksia ammatilliseen koulutukseen ja lisätä osallisuutta ammatillisessa koulutuksessa. Hankkeen ovat toteuttaneet:

- Bystrzyca Kłodzkan lukiokompleksi (ammattikoulu, Puola)
- Dobre Kadry Centrum badawczo-szkoleniowe Sp.z o.o. (tutkimus- ja koulutuskeskus, Puola), jonka tavoitteena projektissa on edistää hyviä käytäntöjä vastaanottavissa yrityksissä niiden majoittaessa vammaisia henkilöitä
- Institute for Training, Employability and Learning Mobility (vastaanottava ja välittäjäorganisaatio, Italia), jonka tavoitteena on edistää opiskelijoiden tukemista saatettaessa heitä ammatillisen koulutuksen hankkeisiin
- Asociación Mundus (vastaanottava ja välittäjäorganisaatio, Espanja), jonka tavoitteena on lisätä vammaisten osallistumista ammatillisiin liikkuvuushankkeisiin
- Nuorisoalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Oy, Xamk, joka pyrkii edistämään erityistä tukea teknisten ammattien koulutuksessa

Juvenian toteuttaman Suomen osahankkeen tavoitteena on ollut etsiä ammatillisesta koulutusjärjestelmästä ja oppimisympäristöistä sellaisia hyviä käytäntöjä, jotka tukisivat vammaisia nuoria koulutustavoitteiden saavuttamisessa. Näitä hyviä käytäntöjä voidaan käyttää esimerkiksi opetuksessa, ohjauksessa sekä opiskelun ja oppimisen edellytysten järjestämisessä. Tässä hankkeessa on etsitty sellaisia käytäntöjä, joita voitaisiin soveltaa kansainvälisesti tarjottaessa ja etsittäessä mahdollisuuksia ammatilliseen koulutukseen vammaisille nuorille.

Raportissa pyritään kahteen perustavoitteeseen. Ensinnäkin siinä pyritään kartoittamaan nykytilannetta Suomessa, Puolassa, Espanjassa ja Italiassa niiden käytäntöjen osalta, joilla tarjotaan erityistä tukea niille nuorille, joilla on erityisen tuen tarve ja jotka opiskelevat ammatin oppimiseksi. Toiseksi tavoitteena on tuoda erityisessä tuessa sellaisia hyviä käytäntöjä, joita tällä hetkellä käytetään teknisessä ammatillisessa koulutuksessa nimenomaan Suomessa, ja antaa välineitä soveltaa ja kehittää näitä käytäntöjä opetustarkoituksiin muissa maissa. Tämä raportti on suunnattu ammattilaisille ja virkamiehille, jotka työskentelevät vammaisten nuorten erityisen tuen lisäämiseksi ammatillisessa koulutuksessa, ja raportissa esitettyjä tuloksia pyritään hyödyntämään kansainvälisesti.

Suomen kannalta on ollut mahdollista oppia niiltä ammatillisilta oppilaitoksilta, jotka tarjoavat teknisiä opintoja henkilöille, joilla on erityisiä tukitarpeita, kuten henkilöt, joilla on oppimisvaikeuksia, liikkumisrajoitteita tai aistivamma. Suomesta ja muista osallistujamaista kerättyjen kokemusten myötä eri oppilaitoksista saadaan tärkeää tietoa olemassa olevista tuen käytännöistä. Ne sisältävät elementtejä hyvistä käytännöistä, joita voidaan edelleen kehittää ja soveltaa kansainvälisesti ammatillisessa koulutuksessa.

Koulutuksen erityistä tukea koskevat lainsäädäntökehykset

Oppimisvaikeudet ja koulussa jaksamisen ongelmat ovat keskeisiä syitä sille, että nuoret keskeyttävät koulunkäynnin, mikä vaikuttaa edelleen mahdollisuuksiin oppia työelämässä tarvittavia taitoja (esim. Eriksson 2017). Monet näistä ihmisistä tarvitsevat erityistä tukea eri koulutusasteilla ja koulutuspolkujensa vaiheissa. Erityisen tuen tarve koulutuksessa tunnistetaan laajasti suomalaisessa koulutus- ja nuorisopolitiikassa, mutta käytännöt voivat vaihdella suuresti koulutusjärjestelmän mukaan.

Suomessa oikeus yksilölliseen erityiseen tukeen on kirjattu ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin (Finlex 2017: §531). Jokaisella opiskelijalla on oikeus saada tukea opinnoissa ja apua koulutuspolkujensa rakentamiseen. Vuonna 2020 tutkintoon johtavassa ammatillisessa koulutuksessa erityistä tukea sai noin 34 900 opiskelijaa eli yhteensä 11,2 prosenttia ammatillisen koulutuksen opiskelijoista. Erityistä tukea saaneista 87 % oli ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoita, loput opiskelivat erityisoppilaitoksissa. (Suomen virallinen tilasto, 2020.)

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (Finlex 2017: 531 §) mukaan erityisopetusta tarvitsevien erityisen tuen tarve on vahvistettu erityistuen (64§) ja intensiivisen erityistuen (65§) säännöksissä. Lainsäädännön mukaan opiskelijalla on oikeus erityistukeen, jos hänellä on oppimisvaikeuksia, vamma tai sairaus. Opiskelija tarvitsee pitkäaikaista tai erityistä oppimisen tai opiskelun tukea ammatillisten osaamisvaatimusten tai keskeisten osaamisvaatimusten saavuttamiseksi.

Erityisellä tuella tarkoitetaan opiskelijan tarpeiden ja kykyjen pohjalta järjestettäviä suunnitelmallisia oppimisen ja opiskelun erityistuki- ja erityisjärjestelyjä. Ammatillisen koulutuksen erityisen tuen tavoitteena on, että opiskelijan hankkima osaaminen vastaa kansallisia tutkintovaatimuksia tai koulutusvaatimuksia. Osaamista voidaan arvioida muokkaamalla arviointimenetelmiä yksilökohtaisesti, mutta vain siltä osin kuin se on tarpeen opiskelijan yksilölliset tavoitteet ja valmiudet huomioon ottaen. Erityisen tuen tarkoituksena on myös edistää opiskelijan kuntoutumisen tavoitteita yhdessä kuntoutuksen palveluntuottajan kanssa.

Oppimisvaikeuksien moninaisuus

Ammattiin opiskelevalla voi olla erilaisia kehityksellisiä oppimishäiriöitä, kuten lukihäiriö (lukemisen ja oikeinkirjoituksen ongelmat), dyskalkulia (matematiikan oppimisvaikeus), kehityksellisiä kielihäiriöitä (vaikeuksia ymmärtää ja/tai käyttää puhuttua kieltä) ja avaruudelliseen hahmottamiseen, kuten suunnan tunnistamiseen ja/tai koon arviointiin liittyviä oppimisvaikeuksia. Tuen tarpeeseen voivat vaikuttaa myös aistivammat, kuten näkö- ja kuulovammat ja liikuntarajoitteet, jotka heikentävät motorisia kykyjä.

Yleissivistävässä ammatillisessa koulutuksessa erityistä tukea tarvitaan ennen kaikkea hahmottamiseen, tarkkaavaisuuteen ja keskittymiseen. Yli 30 prosentilla erityistä tukea tarvitsevista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista on tunnistettu olevan „muita erityisopetusta vaativia syitä”, kuten määrittelemättömiä erityisen tuen tarpeita, jotka koostuvat pääasiassa erilaisista motivaation ja jaksamisen vaikeuksista (Hirvonen ym. 2009). Yleensä erityisopetusta tarvitsevien opettajien on ollut tapana perustaa tarvearvionsa ja suunnitella tuki sen diagnoosin mukaan, joka määrittelee oppilaan toiminnalliset häiriöt. Viime vuosina on kuitenkin otettu käyttöön kokonaisvaltaisempi suuntaus koulutuksen tukemiseen ammatillisissa oppilaitoksissa. Se siirtää tuen painopistettä erillistävästä, diagnoosipohjaisista asetelmista joustaviin ja monitasoisiin oppimisympäristöihin (Pirttimaa & Hirvonen 2014). On väitetty, että yleis- ja erityisopetuksen vahva yhteys ammatillisessa koulutuksessa lisää mahdollisuuksia inklusiiviseen opetukseen, vaikka erityisopetuksen opettajien työ kaipaa uudelleenmäärittelyä näiden uusien koulutusjärjestelyjen valossa (Hirvonen 2010).

Ammatillisen koulutuksen erityisen tuen luonne

On todettu, että on välttämätöntä tarjota välitöntä tukea niille opiskelijoille, jotka aloittavat opintonsa ammatillisella sektorilla. Yksilöllisen tuen tarpeen arviointi on aluksi välttämätöntä, ja arviointiprosessissa käytetään keskustelua, testejä ja pelejä, kuten pelilautoja ja kysymyskortteja. Suomen lainsäädännön mukaan erityistä tukea tarvitsevan oppilaan kanssa on otettava käyttöön erityisen tuen suunnitelma, jossa määritellään yksilölliset tuen tarpeet sekä suunnitellut tukimenetelmät ja -käytännöt.

Myös Puolassa, Italiassa ja Espanjassa opiskelijan erityisen tuen tarpeet mietitään huolellisesti ammattilaisten taholla jo ennen ammatillisten opintojen aloittamista. Opiskelijalle varmistetaan esimerkiksi mahdollisuus aloittaa koulunkäynti sopiviksi katsotuilla opinnoilla, ja ammattilaiset suunnittelevat oppimisen tukikäytännöt koko opintojen ajaksi.

Esimerkiksi VAAO:ssa (Valkeakosken ammattiopisto) on käytössä erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille tärkeitä tukikäytäntöjä ja -menetelmiä, jotka ovat 1) yleinen tuki luokassa, jossa aineopettaja auttaa oppilaita yhdessä erityisopettajien kanssa, 2) erityiset työpajat, joissa opiskelijat voivat opiskella ja saada jatkuvaa ohjausta ja tukea päivittäin, 3) erityinen tuki, jonka puitteissa tarjotaan opiskelijalle suunnitelmallista ja henkilökohtaista tukea henkilökohtaisen opintosuunnitelman pohjalta pienissä opintoryhmissä. Myös sosiaalityöntekijä ja etsivä nuorisotyöntekijä tarjoavat tukea auttaakseen opiskelijoita henkilökohtaisen elämän ongelmissa, kuten mielen-terveysongelmissa ja motivaation puutteessa.

Koulupudokkaiden riskin minimoimiseksi VAAO:ssa on katsottu hyödylliseksi järjestää tapaaminen oppilaan ja erityisen tukihenkilöstön kanssa jo peruskoulussa ennen opintojen aloittamista ammattikoulussa. Näissä tapauksissa opinto-ohjaaja, erityisopetuksen koordinaattori ja kuraattori keskustelevat opiskelijan kanssa hänen erityisopetustarpeistaan ja henkilökohtaisista tavoitteistaan ammatillisissa opinnoissa. Opintojen aloittamisen jälkeen he järjestävät ammatillisessa oppilaitoksessa erityisen tuen keskustelun, johon osallistuvat opiskelija, hänen vanhempansa sekä erityisopetuksen koordinaattori.

Keskustelun jälkeen laaditaan erityisen tuen suunnitelma, jossa määritellään opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet opinnoissa, tuen tarve sekä tuen käytännöt. Opintojen aikana opintojen edistymistä arvioidaan seurantakokouksissa

ja erityisen tuen suunnitelmaa arvioidaan uudelleen ja tarvittaessa sitä muutetaan. Seurantatapaamisia järjestetään ammatillisten aineopettajien ja erityisopettajien, sosiaalityöntekijöiden, ohjaajien ja toimialapäälliköiden kesken. Näissä tapaamisissa arvioidaan opiskelijan edistymistä ja haasteita opiskelussa sekä tuen tarvetta, motivaatiota ja asenteita.

Yhtäläisten mahdollisuuksien ja osallisuuden periaatteet koulutuksessa ovat ratkaisevan tärkeitä ammatillisen koulutuksen erityistä tukea koskevan politiikan ja käytännön toteuttamisessa. Suomessa **henkilökohtainen opetussuunnitelma, johon erityisen oppimisen tuen suunnitelma sisällytetään**, on keskeinen käytäntö erityisen tuen järjestämisessä eri palveluissa (esim. koulutuspalvelut, vammaispalvelut, työllistymispalvelut). Se nojaa yksilökeskeisen lähestymistavan periaatteeseen, mikä tarkoittaa, että henkilö tai yksilö tuntee parhaiten omat yksilölliset tarpeensa. Ideologisesti se on vastakkainen rakennekeskeisen ajattelun kanssa, mikä viittaa esimerkiksi siihen, että ammatillinen koulutuksen tukijärjestelmä olisi sinänsä täydellinen ja kaikkien yksilöiden tulisi sopeutua olemassa oleviin käytäntöihin ja ratkaisuihin. Sitä vastoin yksilökeskeisen periaatteen mukaan tukikäytännöt tulisi räätälöidä yksilöllisesti tukea tarvitsevalle henkilölle, jotta hän itse olisi elämänsä ja tarpeidensa päähenkilö. (esim. Duffy 2007.) Ammatillisessa määrittelyssä henkilökohtaisen opintosuunnitelman tulisi aina sisältää perusteellisen kartoituksen opiskelijan yksilöllisistä tavoitteista, mieltymyksistä ja kiinnostuksen kohteista opintoja kohtaan sekä huolellisen arvion opiskelijan tuen tarpeista, mikä toimii lähtökohtana kaikille opintojen aikana käytetyille menetelmille.

Erityinen tuki teknisissä ammatillisissa opinnoissa

Ammatillisen koulutuksen erityisen tuen perustavoitteena on vahvistaa ammatillisia valmiuksia sekä valmiuksia opiskelijan työelämään valmentamiseksi. Erityistukea tarvitsevat opiskelijat rakentavat koulutuspolkunsa yleensä yhdistämällä työn ja opiskelun oppiakseen sekä teoriaa että käytäntöä. Erityisopetuksessa opettajien tulee huomioida erityisen tuen suunnitelma, joka on virallinen suomalaisessa opetuksessa sovellettava protokolla.

Huomionarvoista tässä on se, että opettajat kokevat, että tuen tarpeen arviointi pelkästään opiskelijan lääketieteellisten diagnoosien perusteella ei ole tarkoituksenmukaista ammatillisessa koulutuksessa. He saattavat kokea, että tätä perinteistä menetelmää tulisi täydentää (tai se tulee jopa korvata) tarjoamalla opiskelijalle konkreettisempaa tukea ammatin oppimisessa. Tarjoamalla oppilaalle soveltuvaan, yksilöllistä tukea ammatillisten taitojen oppimiseen, erityisopetus voisi olla osallistavampaa ja tarkoituksenmukaisempaa erityisesti niiden kannalta, joiden vaikeudet ovat määrittelemättömiä, kuten elämänhallintaan liittyvien taitojen puuttuminen. (Pirttimaa & Hirvonen 2014.)

Erityistä tukea tarvitsevilla opiskelijoilla voi olla monenlaisia oppimisvaikeuksia. Ne voivat olla ongelmia spatiaalisessa tai kielellisessä hahmotuksessa, jotka vaikeuttavat matematiikan ja vieraiden kielten oppimista. Opiskelijalla voi olla aistiyliherkkyyttä, joka aiheuttaa keskittymisvaikeuksia tai ongelmia itseohjautuvassa toiminnassa. On erittäin tärkeää, että opiskelijat saavat yksilöllisesti räätälöityä tukea omien tarpeidensa mukaan. Yksilöllinen tuen tarve on ensin tunnistettava ja tehokkaimmat tukikäytännöt suunniteltava yhdessä nuoren kanssa. Oppilaitoksen tulee tarjota riittävät resurssit ja rakentaa moniammatillisia tiimejä erilaisten tukikäytäntöjen toteuttamiseksi jokaiselle opiskelijalle.

Sandbergin (2017) mukaan ensinnäkin on tarpeen hahmotella opiskelijalle **henkilökohtainen opetussuunnitelma**, jossa määritellään erityiset tuen tarpeet. **Yksilölliset tukikäytännöt** on suunniteltava huolellisesti näitä tarpeita silmällä pitäen, ja ne on täsmennettävä ja sisällytettävä opetussuunnitelmaan.

Jokainen opiskelija tarvitsee **yksilöllisen struktuurin, joka tukee parhaiten hänen oppimistaan**. Se voi olla henkilökohtainen oppimisaikataulu tai pienryhmät. Jokaisen opettajan on kunnioitettava tarvetta näihin tukirakenteisiin sekä opetuksessa että oppituntien ja oppimisympäristöjen järjestämisessä. Yksilöllisen tukirakenteen, kuten

esimerkiksi yksilöllisen oppimisaikataulun merkityksen ymmärtäminen on ratkaisevan tärkeää niiden auttamiseksi, joilla on erityistarpeita. Yksilölliset rakenteet luovat turvallisia oppimisympäristöjä ja auttavat itseohjautuvissa tehtävissä.

Elämässä selviytyminen on haastavaa monelle erityisopetusta tarvitsevalle oppilaalle. Heillä on vaikeuksia ylläpitää vuorokausirytmäänsä, mikä vaikuttaa kouluun tulemiseen ja opintoihin keskittymiseen. Näiden ongelmien edessä on tärkeää, että opiston henkilökunta **tekee tiivistä yhteistyötä nuorisotyöntekijöiden ja perheiden kanssa.**

Koska monilla näistä nuorista on huono itsetunto ja negatiiviset oletukset omista taidoistaan, on tärkeää nostaa heidän itsetuntoaan. Se tarkoittaa **yksilöllisten kykyjen** tunnistamista opintojen eri vaiheissa ja niihin sitouttamista. Joskus liian paljon itsenäistä työskentelyä opinnoissa voi lisätä opiskelijan kielteisiä käsityksiä itsestä ja osaamisestaan. **Yksilökohtainen tuki** opinnoissa on näissä tapauksissa korvaamatonta. Oppilaiden tulisi löytää omat kykynsä ja vahvuutensa, ja opettajien tulisi työskennellä näiden henkilökohtaisten vahvuusalueiden kanssa vahvistamalla heidän itsetuntoaan ja sisällyttämällä opetusmenetelmiin myös psykologista tukea.

Moni oppilas tarvitsee tukea yleisopintoihin liittyvien taitojen kartuttamiseen, jos ei ole onnistunut oppimaan riittäviä taitoja esimerkiksi matematiikassa peruskoulussa. Yleisopintoihin liittyvä osaaminen tulee arvioida ammatillisten opintojen alussa ja **suunnitella kutakin oppiainetta tukeva harjoittelu**. Se voi olla tuki- tai lisäopetusta. Oppilaiden tietojen ja taitojen tason kartoittaminen on välttämätöntä myös mahdollisten oppimisvaikeuksien havaitsemiseksi. Esimerkiksi spatiaalisen havainnon vaikeudet tulisi tunnistaa, koska ne vaikuttavat yleensä juuri teknisten taitojen oppimiseen. Näissä tapauksissa on tärkeää suunnitella yhteistyössä muiden opettajien kanssa tiettyjä riittävän tuen käytäntöjä, kuten esimerkiksi suunnitella erityinen työkalu tai käytäntö, joka auttaa oppilasta hahmottamisvaikeuksissa.

Rinnakkaisopetus on osoittautunut hyödylliseksi erityisopetusta tarvitsevien oppilaiden kanssa. Ammatillisen opettajan ja erityisopettajan muodostaman tiimin on katsottu hyödyttävän yksittäisten erityisopetuksen opiskelijoiden lisäksi myös opiskelijaryhmiä. Tämä opetusmenetelmä vaatii opetuksessa riittävästi aikataulutettua aikaa, jotta erityisopettajille ei jää auttajan roolia. Rinnakkaisopetus on hyvä lisä yksilöllisiin tukirakenteisiin ja tarvittaviin tukikäytäntöihin.

Opiskelijan omaehtoista opiskelua tukevat käytännöt ovat välttämättömiä, jos tuen tarve tunnustetaan. Opiskelijoilla tulisi esimerkiksi olla mahdollisuus tehdä itsenäisiä tehtäviään erityisopettajan valvonnassa ja saada häneltä riittävästi tukea, jotta he voisivat vähitellen aloittaa täysipainoisen itsenäisen työskentelyn.

Niille, jotka eivät puhu opetuskieltä äidinkielenään, on tärkeää järjestää **kielitaidon lisäopetusta** ammatillisessa koulutuksessa. Niiden opiskelijoiden määrä kasvaa Suomessa, joilla ei ole riittäviä taitoja opetuskielessä, ja ammatillisen koulutuksen opettajat tarvitsisivat lisäresursseja vastatakseen tähän kysyntään tuen tarpeessa.

Lisäksi erityistä tukea tarvitsevien **tulevien urapolkujen suunnitteluun** tulisi olla resursseja jo opintojen aikana. Opiskelijan osoittamat valmiudet voivat ohjata tietyille ammattialalle, ja urapolkua voitaisiin suunnitella järjestämällä

opiskelijalle mahdollisuuksia tutustua ammattiin. Opiskelijoita voitaisiin tukea työhaussa valmistumisen jälkeen esimerkiksi opettamalla heille niitä kirjallisia ja sosiaalisia taitoja, joiden avulla he voivat osoittaa tai esitellä pätevyytensä ja ammattitaitonsa mahdollisille työnantajille. Työnhakuun liittyvien taitojen oppiminen auttaisi heitä osoittamaan kelpoisuutensa työnhakijoina. Monet tutkimukset osoittavat, että niiden nuorten työnhakutaitoja olisi vahvistettava, joilla on erityisen tuen tarpeita (esim. Eriksson ym. 2017). He hyötyisivät, jos opettajat ja psykologit voisivat tehdä yhteistyötä työvalmentajien ja muiden työelämän asiantuntijoiden kanssa ja valmistaa nuorta haasteisiin, joita hän voi kohdata työelämäuransa alussa.

TIIVISTELMÄ:**Ammatillisen koulutuksen erityisen tuen keskeiset käytännöt Suomessa**

PERUSKOULUTUSASTEELTA AMMATILLISEEN KOULUTUKSEEN SIIRTYMISEN VAIHEESSA:	TEKNISEN AMMATILLISEN KOULUTUKSEN AIKANA:	AMMATILISESTA KOULUTUKSESTA TYÖELÄMÄÄN SIIRTYMISEN VAIHEESSA:
Haastattelut opiskelijan kiinnostuksen kohteista, toiveista ja odotuksista	Erytistarpeiden arviointi erityisen tuen suunnitelmaa varten ja henkilökohtaisen opetussuunnitelman suunnittelu	Työpaikoilla haetaan oppimisen mahdollisuuksia ammatillisten opintojen aikana
Toimintakyvyn arviointiyhdessä oppilaan, hänen vanhempiansa ja opetushenkilöstön kanssa	Yksilölliset rakenteet (henkilökohtaiset oppimisaikataulut, erityiset oppimisryhmät ja oppimisympäristöt)	Tukea urapolun suunnitteluun
Opettajien, kuraattoreiden, psykiatrien ja lääketieteen asiantuntijoiden tuki	Rinnakkaisopetusryhmä, johon kuuluvat ammatillinen opettaja ja erityisopetuksen opettaja	
	Opiskelijan yksilöllisten valmiuksien vahvistaminen henkilökohtaisella tuella	
	Opiskelijan omaehtoisen opiskelun tukeminen	
	Kielitaidon lisäopetus	
	Opettajien, kuraattoreiden, psykologien ja lääketieteen asiantuntijoiden tuki	

Vaativa erityinen tuki tekniikan ammatillisessa koulutuksessa Suomessa

Opiskelijat, joilla on intensiivisiä ja jatkuvia tuen tarpeita, kuten ne, joilla on vaikeita oppimisvaikeuksia ja vaikea vamma tai sairaus, opiskelevat erityisoppilaitoksissa. Tilastojen mukaan näissä oppilaitoksissa opiskelee noin 13 % erityistä tukea tarvitsevista henkilöistä. Suomessa toimii tällä hetkellä seitsemän ammatillista erityisoppilaitosta. Esimerkiksi erityisammattiopisto Spesia määrittelee perustehtäväkseen „tarjota ammatillista koulutusta niille nuorille ja aikuisille, jotka tarvitsevat yksilöllistä tukea opinnoissaan” (<https://www.spesia.fi/#>). Spesia tarjoaa koulutusta 22 tutkintoon asti, mukaan lukien tekniset ammatit, kuten mekaanikko tuotantotekniikassa tai autoalalla sekä ICT-tuen ammatit.

Vaikka vaativan erityisen tuen tarpeita omaavien mahdollisuudet tuntuvat olevan vaikeasti kehitysvammaisillakin henkilöillä erilaisia, mahdollisuuksia ammatillisen tutkinnon suorittamiseen eivät ole tarjolla kaikille opiskelijoille. Se riippuu paljon opiskelijan valmiuksien ja pätevyyden arvioinneista, jotka määrittävät hänen hakukelpoisuutensa. Ammatillisessa tutkintoon johtavassa koulutuksessa ja valmistelevisissä ohjelmissa opiskelemaan kykenevien välillä on suuri kuilu. Siksi tukea tarvitsevien opiskelijoiden keskuudessa on voimakasta eriarvoisuutta, vaikka erityisopetusta pidetään ammatillisen koulutuksen vaihtoehtona kaikille koulutuksellista tukea tarvitseville nuorille. (ks. Niemi & Mietola 2023.)

Spesiassa ammatillisen koulutuksen opetusta kuvataan hyvin käytännönläheiseksi pienissä opintoryhmissä. Opinnot suunnitellaan yksilöllisesti ja oppimisessa ja opetuksessa käytetään useita menetelmiä. Henkilökunta on moniammatillista, ja siihen kuuluu opettajia, kuraattoreita, oppimishajaajia ja työhönvalmentajia opetusryhmissä (<https://www.spesia.fi/koulutus/kaytannonlaheista-koulutusta/>). Opiskelijat saavat myös ohjausta ja neuvontaa erilaisissa elämäntaidoissa, kuten opinnoissa, asumistaidoissa, tuen tarpeen arvioinnissa, henkilökohtaisessa taloudessa, elämänhallinnassa, terveydenhuollossa ja kuntoutuksessa, työssä oppimisessa, työllistymisessä sekä jatko-opintovaiheeseen ja työelämään siirtymisessä.

Oppimisympäristöjä on moninaisia ja niissä keskitytään käytännön oppimiseen tekemällä oppimisena (learning-by-doing). Opiskelijat voivat oppia esimerkiksi autokorjaamoissa, kierrätysyksiköissä, kaupoissa ja oppimistyöpajoissa hankkiakseen ammatissa tarvittavia taitoja. Näistä oppimisympäristöistä he siirtyvät opiskelemaan työympäristöihin.

Opintojen aikana heille annetaan erityistä tukea yksilöllisten tarpeiden mukaan, ja tuen luonne vaihtelee paljon opiskelijan tarpeiden mukaan. Oppilaat voivat esimerkiksi käyttää muita tukityökaluja ja -laitteita tarpeidensa mukaan oppiakseen tarvittavat tehtävät (katso esimerkkejä liikuntarajoitteisille opiskelijoille tarkoitetuista yksilöllisesti suunnitelluista työkaluista <https://www.spesia.fi/apuvalinein-tuettu-tyoskentely-telma-koulutuksessa-saavutet-tavuus-tuottaa-itsenaisyytta/>). Vaativan erityisen tuen keskeisiä käytäntöjä ovatkin työympäristön muuttaminen ja **räätälöinti, yksilöllisesti räätälöidyt opetus- ja ohjausmenetelmät, tukihenkilöstön saatavuus** erilaisissa oppimisympäristöissä, riittävä **aika oppimiseen**, mahdollisuus oppia yksilöllisten kommunikaatiomenetelmien avulla sekä ja menetelmät ja työkalut, jotka on suunniteltu yksilöllisesti opiskelijalle. Tukilaitteet ja -välineet sisältävät esimerkiksi visuaalisia tai aistinvaraisia tienviittoja, vipuja ja työkaluja ergonomian avuksi. Usein tukilaitteiden tarve tunnustetaan opetustilanteissa, ja opettajat ja ohjaajat seuraavat jatkuvasti oppimisprosessia ja ovat valppaita mukauttamaan opetuskäytäntöjään ja tarvittavia työkaluja, jotta opiskelija oppisi hänelle parhaiten soveltuvalla tavalla.

Opiskelijat saavat **lisätukea oppimiseen työympäristöissä**, ja heidän tukenaan on henkilökuntaa oppimisen tukena. Esimerkiksi työhönvalmentajilla on ratkaiseva merkitys opiskelijoiden kouluttamisessa ammattiin ja tutustuttamisessa tulevaisuuden työelämään.

Vaativa erityinen tuki ammatillisissa opinnoissa eroaa erityisestä tuesta lähinnä siinä, että opiskelija saa intensiivisempää tukea vaativan erityisen tuen tarpeensa mukaisesti. Se voi tarkoittaa esimerkiksi yksittäisiä tukilaitteita tai työkaluja, jotka johtuvat vaikeasta liikuntarajoitteesta. Spesian määritelmän mukaan intensiivinen erityinen tuki opinnoissa tarkoittaa **yksilöllisiä ratkaisuja, pieniä opintoryhmiä, henkilökohtaista opetusta ja tekemällä oppimista** <https://www.youtube.com/watch?v=NifzcvT3Usk&t=28s>

Erityisissä ammatillisissa oppilaitoksissa on enemmän aikaa opiskella ja oppia kuin tavallisissa ammatillisissa opinnoissa ja oppimisen tukemiseen on enemmän henkilöstöresursseja, kuten moniammatillinen tiimi, joka koostuu erityisopetuksen opettajasta, henkilökohtaisesta ohjaajasta tai tukihenkilöstä. Henkilökunta on valmis mukauttamaan opetus- ja oppimismenetelmiä opiskelijan tarpeiden mukaan. Opettajat myös arvioivat oppilaan oppimista säännöllisesti tai jatkuvasti, jotta he voivat reagoida nopeasti, jos heidän tuen tarpeessaan oppimisessa tapahtuu muutoksia.

Molemmilla tasoilla on kuitenkin aina mahdollista poiketa opiskelijan yksilöllisten tarpeiden mukaan sekä virallisten osaamisvaatimusten asettamissa tavoitteissa että ammatin edellyttämässä pätevyysvaatimuksissa. Oppimis- ja opiskeluaikataulujen tavoitteet ovat siis hyvin joustavia ja aina yksilöllisesti räätälöityjä. Myös tuleva työ on mukautettava yksilöllisten taitojen ja pätevyyksien mukaan.

TIIVISTELMÄ:

Ammatillisen erityiskoulutuksen ja -koulutuksen keskeiset erityisen tuen käytännöt Suomessa

PERUSKOULUTUSASTEELTA AMMATILLISEEN KOULUTUKSEEN SIIRTYMISEN VAIHEESSA:	TEKNISEN AMMATILLISEN KOULUTUKSEN AIKANA:	AMMATILISESTA KOULUTUKSESTA TYÖELÄMÄÄN SIIRTYMISEN VAIHEESSA:
Haastattelut opiskelijan kiinnostuksen kohteista, toiveista ja odotuksista	Oppimisen tuen tarpeiden arviointi erityisen tuen suunnitelmaa varten ja henkilökohtaisen opetussuunnitelman suunnittelu	Etsitään mahdollisuuksia oppia työpaikoilla ammatillisten opintojen aikana
Valmiuksien arviointi yhdessä oppilaan, hänen vanhempiansa ja opetushenkilöstön kanssa	Yksilölliset tukirakenteet (henkilökohtaiset oppimisaikataulut, pienet opintoryhmät, käytännön oppimisympäristö)	Työpaikalla oppimisen ja työllistymisen tukeminen (työhönvalmentajien saatavuus)
Opettajien, kuraattoreiden, psykologien ja lääketieteen asiantuntijoiden tuki	Rinnakkaisopetusryhmä, johon kuuluu erityisopetuksen opettaja ja ohjaaja tai henkilökohtainen avustaja	
	Opiskelijan yksilöllisten valmiuksien vahvistaminen yksilöllisillä ohjeilla ja henkilökohtaisella tuella (esim. mukautukset, tukityökalut ja apuvälineet opiskeluun ja tehtävien oppimiseen)	
	Yksilöllinen tuki oppimisessa käyttämällä erityisiä opetus- ja oppimateriaaleja (esim. videoita) ja vaihtoehtoisia viestintämenetelmiä (esim. sensorisia ja aistitoimintaan liittyviä apuvälineitä)	
	Tekemällä oppiminen	
	Riittävästi aikaa opiskella ja oppia	

Erityisopetusta tarvitsevien opiskelijoiden väylät teknisten ammattien koulutukseen kumppanuusmaissa

Espanja

Espanjassa erityisopetuskeskukset ovat osa koulutusjärjestelmää, jonka tarkoituksena on varmistaa, että opiskelijat, joilla on vakavia erityisiä tuen tarpeita, saavuttavat koulutuksen yleiset tavoitteet, mutta suuremmilla ja erikoistuneemmilla resursseilla. Ammatillisessa koulutuksessa Espanjassa on käytössä „FP Básica” (ammatillinen peruskoulutus), johon kuuluu hyvin erityisiä ja mukautettuja ohjelmia ja pieniä opintoryhmiä ammattialasta riippuen. Opintojen päätyttyä opiskelijat saavat pakollisen toisen asteen koulutuksen (ESO) nimikkeen. Sen jälkeen he voivat jatkaa yleisellä koulutusasteella tai mennä töihin.

Sen lisäksi on olemassa „PCPI: itä- *Perustutkinto-ohjelma*, joka on polku opiskelijoille, jotka eivät ole saaneet pakollisen keskiasteen tutkinnon nimikettä ja joiden tavoitteena on laajentaa perustaitoja ja jatkaa opintoja eri ammateissa. PCI-ohjelmat on suunnattu tiettyihin ammatteihin, kuten puutarhanhoitoon tai kotitöihin. Se on ammatillista koulutusta, joka on mukautettu opiskelijan erityistarpeisiin. PC: stä opiskelijat ohjataan työpajoihin (esim. puutarhanhoito). Opiskelijat suorittavat myös ammatillisia harjoittelujaksoja, ja he voivat opiskella 2-3 kuukautta kestävässä työympäristössä, jos heillä on siihen valmiuksia. Kiinteää opetussuunnitelmaa heitä varten ei ole, ja koululautakunta tapaa tutorit, opettajat ja asiantuntijat päättääkseen, mikä koulutustaso on opiskelijalle sopivin.

Koko järjestelmä on suunniteltu tavoitteena parantaa opiskelijoiden koulutusta, pätevoitymistä ja työllistettävyyttä. „FP Básica” ja PCI: t ovat joitain esimerkkejä. Pakollisen vaiheen jälkeen on tärkeää, että vammaiset koulutetaan hankkimaan taitoja ja pätevyksiä, mutta tällä hetkellä heitä varten ei ole ennalta määriteltyä koulutusreittiä. Työllistettävyyden parantamiseen on useita mahdollisuuksia, kuten kansalaisjärjestöt ja yksityiset yritykset, joilla on perehdytysohjelmia koulutukseen ja työmarkkinoille pääsyä varten, ja niiden tavoitteena on valmistaa ihmisiä siirtymään työelämään. Espanjassa on myös aikuiskoulutuskeskuksia, joiden opinnot on suunnattu niille yli

18-vuotiaille, jotka haluavat hankkia koulutusta, parantaa tai päivittää tietojaan tai saada tiettyjä ammattipätevyyksiä ja todistuksia. Kansalaisjärjestöt ja yritykset tarjoavat myös kursseja eri aiheista ammattipätevyyden saamiseksi.

Espanjassa työelämässä sovelletaan valtion lainsäädännön mukaista työpaikkojen varauskiintiötä, mikä tarkoittaa, että vähintään 50 työntekijän yritysten on varattava 2% työpaikoista vammaisille. Julkishallinnon on myös varattava 7 prosenttia paikoistaan vammaisille. Viime vuosina valtionhallinto on kuitenkin täsmentänyt, että 2 prosenttia näistä paikoista on tarkoitettu erityisesti kehitysvammaisille. Tämä lainsäädäntö parantaa erityisopetusta tarvitsevien henkilöiden työelämäänsä Espanjassa ja lisää heidän mahdollisuuksiaan työmarkkinoilla. Suomessa tällaista lainsäädäntöä ei vielä ole, mutta julkisuudessa on käyty paljon keskustelua Espanjan työpaikkavarauskiintiön kaltaisen järjestelmän puolesta, sillä se lisäisi työnhakijoiden yhdenvertaisuutta ja vähentäisi vammaisten syrjintää työmarkkinoilla.

Espanjan vakituksessa työllistämisyjärjestelmässä on myös taloudellisia kannustimia vammaisten palkkaamiseen, kuten sopimustukia, bonuksia, veronalennuksia ja tukia, jotka on suunnattu yrityksille mukautettujen tai räätälöityjen töiden järjestämiseksi. Espanjassa on Suomen tavoin myös tuetun työllistymisen järjestelmä, johon kuuluu esimerkiksi työvalmentajien tarjoamia yksilöllisiä ohjaus- ja tukitoimia työpaikoilla tavallisissa yrityksissä työskenteleville vammaisille henkilöille. Tavoitteena ovat myös työllistymismahdollisuudet välityömarkkinajärjestelmissä sekä monipalvelukeskuksissa ja työtoiminnassa, jotka ovat samankaltaisia kuin Suomen työllistymistä edistävät järjestelmät.

7.2

Italia

Italiassa sovelletaan yksilöllistä koulutussuunnitelmaa niille, joilla on erityisiä koulutustarpeita. MIUR (Italian opetus-, yliopisto- ja tutkimusministeriö) toteuttaa erilaisia kotouttamista edistäviä toimenpiteitä: tukee opettajia, rahoittaa kotouttamishankkeita ja -toimia, koulutusaloitteita tuki- ja opetushenkilöstön sekä hallinnollisen, teknisen ja avustavan henkilöstön tukemiseksi. Italian lainsäädännössä yksilöllinen koulutussuunnitelma (tästä lähtien IEP) on asiakirja, joka sisältää didaktiset - koulutukselliset, kuntouttavat ja sosiaalisaation ulottuvuudet. IEP: tä johtaa moniammatillinen tiimi yhteistyössä vanhempien kanssa, ja se on suunniteltu ulottumaan lapsen koko koulutuskaareen. Tiimiin kuuluu erikoislääkäri, lasten neuropsykiatria ja kuntoutusterapeutteja, jotka viime kädessä vastaavat lapsen toimintakyvyn arvioinnista. Jokaisen lukuvuoden alussa IEP on arvioitava uudelleen ja päivitettävä sen mukaan, miten lapsi on edistynyt koulutuksen aikana.

Vuosina 2019–2020 on tehty parannuksia toimenpiteisiin, joilla edistetään osallisuutta Italian kouluissa antamalla rehtoreille mahdollisuus arvioida uudelleen erityisopetusta tarvitsevien lasten koulutusvalmiuksia lukuvuoden aikana, jotta lapset voivat muuttaa koulutussuunnitelmiaan. Yksilölliset kaksoiskoulutussuunnitelmat antavat erityisopetusta tarvitseville opiskelijoille mahdollisuuden saada henkilökohtaista koulutusta taitojensa ja mahdollisuuksiensa mukaan.

Valmistumisen jälkeen vammaisten henkilöiden mahdollisuudet näyttävät kaventuvan huomattavasti. Asiantuntijoiden mukaan kouluinkluusioon kiinnitetään virallisesti paljon huomiota, mutta lukuvuosien jälkeen näillä henkilöillä on hyvin vähän mahdollisuuksia työllistyä tai kouluttautua. Italiassa tilanne on hyvin samankaltainen kuin Suomessa, sillä työmahdollisuuksia ei riitä kaikille, ja suurin osa esimerkiksi oppimisvaikeuksista ja erittäin vaikeasti kehitysvammaisista henkilöistä ohjataan tuettuun työllistymiseen, työtoimintaan tai muille välityömarkkinoille. Monet erityisopetusta tarvitsevista nuorista jäävät tähän vaiheeseen, jos heillä ei ole pääsyä avoimille työmarkkinoille ammatillisessa koulutuksessa hankkimallaan pätevyydellä.

Italiassa on vuodelta 1999 annettu laki, jonka mukaan työnantajien on palkattava vammaisia, joiden työkyky on alentunut enintään 45 prosenttiin tavanomaisesta työkyvystä. Työnantajan on tarjottava niille työntekijöille mukautettua työtä, joiden työkyky on arvioitu alentuneeksi.

7.3

Puola

Puolassa on erityiskouluja ja koulutuskeskuksia, erityisiä (ammatillisia) kouluja ja integraatioluokkia 3-vuotisessa 1. tason teollisuuskoulussa. On myös työhön valmistautuvia kouluja, jotka esimerkiksi kouluttavat henkilöitä, joilla on kohtalaisia tai syviä kognitiivisia kehityshäiriöitä sekä käyttäytymishäiriöitä, liikuntavammoja ja aistivammoja. Jälkimmäisessä korostetaan opiskelijan kokonaisvaltaista kehittämistä ja itsenäisen toiminnan koulutusta. Koulutus räätälöidään opiskelijoiden koulutustarpeiden ja psykofyysisten kykyjen mukaan. Lisäksi heille annetaan koulutusta työelämässä pärjäämisen perustaitojen hankkimiseksi. Valmistuneet ovat esimerkiksi opetettuja tekemään monia kotitöitä ja osallistumaan kotitalouden pyörittämiseen.

Painotus on työhön valmistautuvissa kouluissa (esim. työharjoittelukeskukset). Opiskelijan itsenäisyyttä kehitetään yksilöllistämisen ja sosiaalisten taitojen hankkimisen kautta heijastamaan todellisia mahdollisuuksia opinnoissa ja työelämässä. Opiskelijoilla on taitoja, jotka auttavat heitä saavuttamaan maksimaalisen itsenäisyyden elämässä ja osallistumaan erilaisiin sosiaalisen elämän muotoihin tasavertaisesti muiden kanssa. Luokat sisältävät seuraavat asiat: 1) henkilökohtainen ja sosiaalinen toimintakyky, 2) työharjoittelu, 3) liikunta, 4) luovuutta muokkaava toiminta ja 4) viestintää kehittävä toiminta.

Erillistä koulutusjärjestelmää ei ole niille, joilla on lievä älyllinen vamma tai oppimishäiriöitä. Kouluissa oppilaat saavat yksilöllistä tukea tarpeidensa mukaan. Esimerkiksi opiskelijan yksilölliset tarvekortit, tuen toimintasuunnitelma ja yksilöllinen koulutus- ja terapeuttinen ohjelma ovat käytössä eri koulutusalueilla. Erityisopetusta tarvitseville opiskelijoille näytetään ammatillisessa koulutuksessa opetettavien ammattien vaihtoehdot ja yksinomaan erityisopetusta tarvitseville opiskelijoille suunnatut opinnot.

Tällaisia ammatteja ovat esimerkiksi puusepän apulainen, mekaanikon avustaja, työntekijän avustaja, lukko-seppä, catering-avustaja, avustava työntekijä hotellipalvelussa. Kehitysvammaisilla henkilöillä on mahdollisuus opiskella näitä ammatteja erityisissä koulutusohjelmissa. Näkövammaisilla opiskelijoilla on pääsy sellaisiin ammatteihin kuin toimistoteknikko, typhlo-tietotekniikan teknikko ja hieroja yksinomaan heille suunnatuilla erityisillä opinto-ohjelmilla.

Ammatillisen koulutuksen aikana tarjotaan uraohjausta erityisopetusta tarvitseville opiskelijoille. Neuvonantajan ammattilaiset helpottavat opiskelijaa arvioimaan omia kykyjään, voittamaan ennakkoluulot ja saamaan tietoa ja taitoja toimimaan ammatillisessa ympäristössä. Puolassa vain erityisopetusta tarvitseville henkilöille suunnatut tutkinnot parantavat heidän työllistettävyyttään näissä erityisammateissa. Ennen ammattikoulun valintaa opiskelijan on kuitenkin saatava työterveyteen erikoistuneelta asiantuntijalta myönteinen lausunto työkyvystään.

Tekniset ammatilliset koulutusjärjestelmät kumppanuusmaissa

Kumppanimaiden vertailu osoittaa, että erityistukea tarvitsevien ammatillisessa koulutuksessa on paljon yhtäläisyyksiä. Teknistä ammatillista koulutusta tarjotaan vammaisille henkilöille kaikissa maissa. Järjestelmät eroavat kuitenkin lainsäädäntöpolitiikoiltaan huomattavasti, sillä painopiste on koulutusjärjestelmässä tai työllisyysjärjestelmässä. Kaikissa maissa opetus on käytännönläheistä ja tekemällä oppimista tarjotaan mahdollisuutena kaikille erityistä tukea tarvitseville. Joissakin maissa koulutusjärjestelmän tarjoamat koulutusalat on kuitenkin suunnattu erityisesti näille nuorille. Useimmissa maissa koulutusjärjestelmä sinänsä erottelee ne henkilöt, jotka tarvitsevat intensiivistä tukea niistä opiskelijoista, joilla on vähemmän tuen tarpeita.

Visuaaliset menetelmät ja apuvälineet, opasteet, erityiset viestintämenetelmät ja henkilökohtaiset ohjeet ovat opetuskäytännön tärkeimpiä tukimuotoja, joita käytetään hyvin maassa. Myös pienet opintoryhmät, yksilölliset oppimisen struktuurit ja moninaiset oppimisympäristöt ovat käytössä, vaikka niiden käytännön järjestelyt vaihtelevat suuresti maasta ja oppilaitoksen käytännöistä riippuen. Opetuksen saatavuus vaihtelee vastaavasti ammatillisten oppilaitosten ammatillisen rakenteen ja koulutuksen erityisen tuen järjestelmien mukaan.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kaikki kumppanimaat tarjoavat erityistä ja intensiivistä tukea ammatillisissa opinnoissa, vaikka vammaisten henkilöiden oikeudet koulutukseen ja työhön on kirjattu lainsäädäntöön hyvin eri tavoin.

Tiivistelmä raportista:

Suomalaisen koulutusjärjestelmän hyvät käytännöt ja keskeiset suositukset erityisen tuen järjestämiseksi teknisessä ammatillisessa koulutuksessa

Tässä raportissa on annettu paljon tietoa Suomen erityisen tuen järjestelmästä teknisessä ammatillisessa koulutuksessa sekä vertailevaa tietoa Espanjan, Italian ja Puolan erityisopetusjärjestelmistä.

Hankkeesta saatujen kokemusten ja teknisten ammattioppilaitosten vierailujen perusteella suositukset erityisen tuen järjestämiseksi teknisessä ammatillisessa koulutuksessa ovat seuraavat:

- 1.** Kuuntele opiskelijaa, hänen toiveitaan ja kiinnostuksen kohteitaan siitä, mitä hän odottaa koulutukselta, ja mitkä ovat hänen henkilökohtaiset tavoitteensa.
- 2.** Keskustele oppilaan kanssa tuen tarpeista ja suunnittele opetustasi sen mukaisesti.
- 3.** Tue opiskelijaa koko opintojen ajan selkeillä ohjeilla, käytä sellaisia viestintämenetelmiä, jotka tukevat opiskelijaa parhaiten.
- 4.** Käytä opetuksessa erityisiä apuvälineitä (visuaalisia, sensorisia jne.) ja erityisiä oppimisen tukivälineitä sen mukaan, mikä tukee oppilasta parhaiten.
- 5.** Arvioi opintojen edistymistä säännöllisesti ja muokkaa tarvittaessa osaamistavoitteita ja opetusta.
- 6.** Muista, että opiskelija oppii parhaiten tekemällä ja tuen ammatin harjoittamiseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.
- 7.** Esittele opiskelijalle sopivia ammatteja hänen valmistumisvaiheessaan ja järjestä vierailuja työpaikoille.

Viittaukset

Eriksson, Susan (2017): Palvelujärjestelmän ammattilaisten käsitykset oppimisvaikeuksista ja erityisen tuen tarpeesta nuorten siirtymävaiheissa koulutuksesta työelämään. Teoksessa Aaltonen, S. & Kivijärvi, A. (toim.): Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. 79–101.

Eriksson, Susan, Teittinen, Antti & Klem, Simo (2017): *Oikeisiin töihin oppimisvaikeuksista huolimatta – yksilökeskeisen työnhakuvalmennuksen kokeilu Etelä-Savossa*. Xamk kehittää 33, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, URN:ISBN:978-952-344-064-7

Finlex, 2022. Laki ammatillisesta koulutuksesta 2017: 531. Annettu 11.8.2017. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170531>

Goman, Jani; Hievanen; Raisa; Kiesi, Johanna; Huhtanen, Mari; Vuojus, Taneli; Eskola, Seija; Karvonen, Seija; Kullas-Norrgård, Kristina; Lahtinen, Tuomo; Anneli Majanen, Anneli & Ristolainen, Jaakko (2021): Erytynen tuki voimavaraksi – arviointi ammatillisen koulutuksen erityisestä tuesta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus: Julkaisuja 17: 2021.

<https://karvi.fi/en/vocational-education/thematic-system-evaluations/the-provision-of-special-support-in-vocational-education-and-training/>

https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/12/KARVI_1721.pdf

Hirvonen, Maija, Ladonlahti, Tarja & Pirttimaa, Raija (2009) 'Ammatillisesta erityisopetuksesta tuettuun ammattiin opiskeluun – näkökulmia ammatillisen erityisopetuksen ja koulutuksen kehittämiseen. *Kasvatus*, 40 (2), pp. 158–67.

Hirvonen, Maija (2010): Ammatillisesta koulutuksesta avoimiin oppimisympäristöihin: ammatillinen erityisopetus muutoksessa. *Lehti erityisopetustarpeiden tutkimuksesta* 11 (2): 141-148.

Niemi, Anna-Maija & Mietola, Reetta (2023): Exclusively included? Finland's Inclusion Success Story and Hidden Dual System of Mainstream and Special Needs Education. Teoksessa: Thrupp, M., Seppänen, P., Kauko, J., Kosunen, S. (toim) *Finland's Famous Education System*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-19-8241-5_26

Pirttimaa, Raija & Hirvonen, Maija (2014): From Special Tasks to Extensive Roles: The Changing Face of Special Needs Teachers in Finnish Vocational Further Education. *Journal of Research in Special Educational Needs*. 16 (4). DOI:10.1111/1471-3802.12078

Suomen virallinen tilasto (SVT): Oppimisen tuki [verkkójulkaisu]. ISSN=1799-1617. 2020. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 12.8.2022]. http://www.stat.fi/til/erop/2020/erop_2020_2021-06-08_tie_001_en.html

https://www.stat.fi/til/erop/2020/erop_2020_2021-06-08_en.pdf

Sandberg, Erja (2017): Ammatillisen koulutuksen pedagogisten tukitoimien paketti.

<https://erjasandberg.fi/ammattillisen-koulutuksen-pedagogisten-tukitoimien-paketti/>

Euroopan unionin rahoittama. Esitetyt näkemykset ja mielipiteet ovat kuitenkin vain laatijan tai laatijoiden näkemyksiä ja mielipiteitä, eivätkä ne välttämättä edusta Euroopan unionin tai Euroopan koulutuksen ja kulttuurin toimeenpanoviraston (EACEA) näkemyksiä ja mielipiteitä. Euroopan unionia tai EACEAa ei voida pitää niistä vastuussa.

Co-funded by
the European Union

South Eastern Finland University
of Applied Sciences

Patteristonkatu 3D
50101 Mikkeli Finland

<https://www.xamk.fi/en>